

VIM | Burgerparticipatie

Inzichten uit marktgesprekken met *guided fantasies*

muzus

19 juni 2024 | more@muzus.nl

Index

Burgerparticipatie VIM

Korte samenvatting	p. 2
Onderzoeksopzet fase 1	p. 3
Reflectie op onderzoeksopzet	p. 9
Inzichten uit onderzoek fase 1	p. 12
- Systeem observaties	p. 14
- Gevoel observaties	p. 27
Universele waarden	p. 41
Overkoepelend advies	p. 53
Bijlagen	p. 58

Korte samenvatting

Wat zijn de takeaways van dit onderzoek

Waarom & hoe deden we dit onderzoek?

Het doel van dit onderzoek was om een gevoel te krijgen bij hoe mensen kijken naar inkomensondersteuning en wat zij hierin belangrijk vinden. Met ondersteuning van *guided fantasies* en de universele waarden van Schwartz zijn we direct met inwoners in gesprek gegaan en hebben we meer inzicht gekregen in hun ervaringen, percepties en behoeften.

Hoe gebruik je de opgehaalde inzichten uit gesprekken?

Bij het lezen van dit document, en vooral de quotes uit gesprekken, is het belangrijk om te realiseren dat de reacties van mensen niet de rationale en details van het hele systeem van inkomensondersteuning omvatten. Mensen reageren vanuit hun eigen ervaringen en denkkaders, daar zijn ze namelijk expert in.

Mensen kunnen niet overwegen of benoemen wat ze niet kennen, en ook aannames achter denkbeelden komen niet altijd overeen met de realiteit. In de gesprekken vragen we daarom door om latente behoefte en waarde naar boven te kunnen halen.

In dit rapport laten we verschillende reacties van mensen zien en proberen we het perspectief vanuit waar deze reacties komen actief te benoemen. Zo is het bijvoorbeeld belangrijk om een verschil te maken tussen reacties van mensen over hun eigen ervaring en reacties over andere mensen, deze zijn namelijk vaak gebaseerd op aannames. Wanneer reacties van mensen in conflict zijn met elkaar wordt hierop gereflecteerd in de interpretatie.

Hoe gaan we nu verder?

We werken samen aan hoe de opgehaalde thema's een vertaling vinden naar het toekomstige stelsel van inkomensondersteuning. Na het zomer reces gaan we opnieuw in gesprek met inwoners met als doel te evalueren hoe (aspecten van) het voorliggende stelsel aansluit(en) bij de leefwereld van mensen.

Wat hebben we opgehaald?

Het rapport is grofweg verdeeld in drie soorten inzichten.

1. Systeem observaties gaan over de **effecten van het stelsel op het leven van mensen**, de ervaringen van mensen met het huidige systeem (stelsel). Als we kijken naar deze reacties zien is er behoefte aan een allesomvattende benadering (holistisch); een stelsel dat kijkt naar de mensen en de situatie als geheel en niet een fragment als gevolg van individuele regelingen. Mensen geven aan dat financiële steun alleen niet voldoende is om uit moeilijke situaties te komen. Een sterk sociaal netwerk, begrip van overheidsprocedures en een gevoel van zingeving, er toe doen, zijn net zo belangrijk.

2. Gevoel observaties gaan over de huidige **gevoelens van mensen bij inkomensondersteuning**. Gevoelens zoals wantrouwen, angst en schaamte. Deze gevoelens beïnvloeden de effectiviteit van het huidige stelsel en moeten in overweging worden genomen bij het ontwerp en de communicatie van een toekomstig stelsel.

Daarnaast heerst er bij veel mensen het gevoel dat er misbruik van het stelsel wordt gemaakt. De manier waarop het systeem omgaat met het voorkomen van misbruik heeft op dit moment veel gevolgen voor de toegankelijkheid en doenlijkheid voor mensen die steun nodig hebben. Een evenwicht hierin vinden in het voorkomen van misbruik en toegankelijk inkomensondersteuning bieden is cruciaal voor het draagvlak en de effectiviteit van het systeem.

3. Het hoofdstuk Universele waarden van de analyse beschrijft de **waarden die mensen kozen** voor de toekomst, wat voor hen het **uitgangspunt van een toekomstig stelsel** moet zijn. In het hoofdstuk wordt toegelicht hoe deze waarden door mensen worden geïnterpreteerd. De vaakst gekozen waarden zijn solidariteit, gelijkheid en zekerheid.

Binnen de waarde gelijkheid is er een spanning. Er zijn mensen die gelijkheid zien als 'iedereen het zelfde bedrag', met als uitgangspunt een basisinkomen. Daarnaast zijn er mensen die gelijkheid zien als 'gelijkwaardigheid' wat juist vraagt om maatwerk en ongelijke regelingen.

Onderzoeksopzet | Fase 1

Het ophalen van input

Stoplichtgesprekken

Als mensen wachten op groen licht hebben ze even tijd voor een kort gesprek. Door middel van deze gesprekken hebben we gevoel gekregen voor hoe mensen over inkomensondersteuning praten en met welke woorden we het beste bij hen aansluiten. Deze kennis hebben we gebruikt voor onze onderzoeksopzet op de markt.

Onderzoek op markten met *guided fantasies*

De markt trekt een breed en divers publiek. Het is een ideale locatie om met een grote verscheidenheid aan inwoners laagdrempelig in gesprek te gaan over Inkomensondersteuning.

Mensen denken in verhalen om de toekomst voorstelbaar te maken en mensen buiten de kaders van het huidige inkomensondersteuningsstelsel te laten denken hebben we hulpmiddelen, *guided fantasies*, ontwikkeld die mensen helpen voor te stellen hoe een wereld er uit kan zien met andere regelingen.

Onderzoeksopzet in beeld

Onderzoek op markten

Guided fantasies

Guided fantasies zijn middelen om een mogelijke toekomst voorstelbaar te maken. Door te luisteren naar een verhaal kunnen mensen zich beter verplaatsen in een mogelijke inkomenssituatie en vervolgens beter benoemen wat voor hen hierin belangrijk is.

Zo kan een verhaal herinneringen en gevoelens oproepen uit het verleden die relevant zijn voor de toekomst. Daarnaast kan een verhaal het empathisch vermogen vergroten rondom dilemma's. Deze empathie is extra belangrijk in gesprekken met mensen die nog nooit afhankelijk zijn geweest van inkomensondersteuning.

In samenwerking met team VIM hebben we in totaal vijf verhalen ontwikkeld ([zie bijlagen](#) & QR code) voor de gesprekken op de markt. De verhalen zijn opgesteld rondom de twee denkrichtingen (zeker en voorspelbaar; begrijpelijk en doenlijk) en drie accenten (werk moet lonen, sociale participatie en brede regelingen). Daarnaast zijn de verhalen geschreven vanuit verschillende gebruikersscenario's en de universele waarden van [Schwartz](#).

Luister hier de verhalen ▲

Onderzoek op markten

Universele waarden Schwartz

Waar een gesprek over behoeften vaak alleen inspeelt op een bepaalde situatie in een specifiek moment, zijn waarden situatieoverstijgend. Hiermee spelen waarden in op wat belangrijk wordt gevonden op de langere termijn.

In dit project gebruiken we de tien universele waarden van Schwartz*. Deze worden wereldwijd herkend en zijn daarmee zeer geschikt voor gesprekken op straat binnen een multiculturele samenleving.

Na het luisteren van een van de *guided fantasies* werd mensen gevraagd om te kiezen wat voor hen belangrijke waarden zijn binnen inkomensondersteuning.

*S.H. Schwartz, 2012, An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values

Onderzoek op markten

Waar zijn we geweest

EINDHOVEN 14 MEI | 10:00-14:00

ASSEN 15 MEI | 11:00-15:00

DEN HAAG 22 MEI | 9:00-13:30

We hebben op drie locaties gestaan. Tijdens deze marktbezoeken zijn medewerkers van team VIM naast medewerkers van Muzus op pad, en in gesprek, gegaan met inwoners. Hun deelname zorgde voor aanvullende vragen en daarmee extra waardevolle gesprekken. Ook hebben de gesprekken voor extra empathie gezorgd bij het VIM team zelf, situaties van mensen die ook in rapporten beschreven staan, leven meer.

Reflectie op onderzoeksopzet

Onderzoek op markten

Reflectie op de opzet

Wie hebben we gesproken?

100+ mensen gesproken op de markt. Ervaringen vanuit een diversiteit aan uitgangssituaties: studenten, werkenden, ondernemers, AOW'ers, mensen met een bijstand, alleenstaanden, ouders met (jonge) kinderen.

In verhouding hebben we meer AOW'ers gesproken en meer mensen die gebruik maken van een uitkering dan mensen die alleen toeslagen of kinderbijslag krijgen of geen inkomensondersteuning nodig hebben. Mensen met een AOW of uitkering kunnen zich goed verplaatsen in een situatie waarin je afhankelijk bent van inkomensondersteuning. Dit zorgt voor rijke verhalen over toekomstige stelsels.

De perspectieven van mensen die alleen toeslagen of kinderbijslag krijgen of geen inkomensondersteuning nodig hebben, zijn minder sterk naar voren gekomen. Omdat het hier niet gaat om verzadigde data maar enkele reacties.

Mee op pad geeft vertrouwen

Teamleden vanuit VIM hebben als co-onderzoeker mee gedaan op de markten. De aanwezigheid van mensen uit het VIM-team geeft deelnemers het vertrouwen dat de ervaringen die zij delen ook écht gebruikt worden voor toekomstige stelsels.

Gebruik van de data

De interpretatie van ervaringen

In een open gesprek komen mensen vaak met ideeën voor oplossingen, in dit geval rondom inkomensondersteuning. Het is belangrijk de oplossingen die mensen benoemen in gesprekken niet één op één over te nemen.

Waar mogelijk vragen we in het gesprek door op de behoefte of waarde die achter de 'oplossing' speelt. Zo identificeren wij de latente behoeftes en waarden van mensen, die ze zelf nog niet volledig herkennen of kunnen verwoorden. Het gaat dus niet zo zeer om de oplossing die mensen opperen, maar om het doel wat ze proberen te realiseren.

Zo kunnen de nieuwe stelsels van inkomensondersteuning oplossingen bieden die mensen zelf niet overwegen, omdat ze het nu niet kennen en zich er geen voorstelling van kunnen maken. Het verhaal van Henry Ford is hier een illustratief voorbeeld van. "Als we mensen hadden gevraagd wat ze wilden, hadden ze gezegd: snellere paarden." De auto als oplossing komt niet letterlijk naar voren.

Bij het gebruiken van de data in dit rapport is het dus belangrijk om rekening te houden met wat mensen zich (niet) kunnen voorstellen. Mogelijk zijn er effectievere oplossingen te bedenken die hetzelfde doel bereiken.

Heb jij..

Kindgebonden budget

MUZUS

SELF-DIRECTION

Freedom / Independence / Liberty / Choice

People important to me are able to share with me and receive information

FUN

Enjoying life / Self-fulfillment / Well-being

Look for fun and enjoyment

VRIJHEID

Freedom / Independence / Liberty / Choice

People important to me are able to share with me and receive information

EQUALITY

Equal / Open / Living with equity / Equality

People important to me are able to share with me and receive information

SOLIDARITY

Helpful / Support / Mutual / Unity

People important to me are able to share with me and receive information

SOCIAL RECOGNITION

Respect / Authority / Social power / Recognition

People important to me are able to share with me and receive information

ACHIEVEMENT

Accomplishment / Success / Achievement

Inzichten uit onderzoek fase 1

Wat hebben we opgehaald

Analyse van de gesprekken

Systeem-observaties

Verhalen van mensen die betrekking hebben op het huidige systeem en de bijbehorende regels en hoe deze voor bepaalde situaties zorgen.

Gevoel-observaties

Verhalen van mensen die uiting geven aan gevoelens en gedachtes die spelen als mensen praten over inkomens-ondersteuning nu en in de toekomst.

System observaties

Wat hebben we opgehaald*

Stelsel observaties

- Het belang van sociale ondersteuning
Hoe zowel financiële als sociale steun nodig zijn.
- Het effect van regels
Wat zijn de effecten en gevolgen van regels in de praktijk?
- In transitie
Hoe stelsels werken als de maatschappelijke of individuele situatie verandert.
- 'Unaniem' over dat werken moet lonen
Niemand wil de armoedeval.

Sociale ondersteuning

Het belang van

Naast financiële ondersteuning is sociale ondersteuning vaak net zo belangrijk voor mensen om uit een moeilijke situatie te komen. Alleen financiële steun is vaak niet voldoende. Hulpbronnen zoals, sociale steun, cultureel kapitaal* en kennis van overheidssystemen zijn allemaal nodig om in moeilijke situaties te kunnen navigeren.

“Je denkt snel aan geld, maar sociaal kapitaal levert mensen vaak veel meer op dan een extra centje.”

Persoon met jonge kinderen die tijdelijk bij vrienden mocht wonen terwijl ze zocht naar nieuw onderkomen, Eindhoven

“Sociale status die heb ik niet. Ik zit op dit moment in de WIA. Je bent namelijk best wel alleen. Normaal ben je aan het werk en heb je sociale contacten, nu zit je alleen thuis. Het voelt alsof je in een politiecel zit zonder dat je bent veroordeeld. Het hebben van een sociaal netwerk is enorm belangrijk om op terug te kunnen vallen.”

Persoon met WIA, Assen

“Sociale steun is net zo belangrijk, met alleen een beetje toeslag kom je gewoon te kort.”

Persoon die mantelzorg geeft, Assen

*| Cultureel kapitaal verwijst naar niet-financiële “bezittingen” die sociale mobiliteit bevorderen. Dit omvat onder andere opleiding, intellect, manier van spreken, kledingstijl en fysieke verschijning. Pierre Bourdieu, *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*, Harvard University Press (1987).

Sociale ondersteuning

De huidige gevolgen van:

Hoewel sociale steun essentieel is, wordt dit nu ook 'bestraft'. Het zogenaamde 'boodschappentas' effect* is hier een voorbeeld van. Hierdoor ontstaat er een conflict tussen sociale en financiële steun. Het helpen van elkaar heeft financiële gevolgen die als onterecht worden ervaren omdat er vanuit de maatschappij wel wordt verwacht dat we naar elkaar omkijken.

“Sinds het overlijden van mijn dochter in 2006 zorg ik voor haar kinderen. Ze zijn nu 27 en 28 en wonen nog steeds bij mij omdat ze geen andere woning kunnen vinden. Maar omdat ik voor hun zorg word ik nu gekort op mijn AOW, iets waar ik jaren hard voor gewerkt heb. Dat is toch onrechtvaardig!”

Persoon met AOW, Assen

* | Een inwoner van Wijdmeren moest een gedeelte van haar bijstand terug betalen aan de gemeente omdat zij regelmatig boodschappen ontving van haar moeder.

Sociale ondersteuning

Wat betekent dit voor toekomstige stelsels

Ideale toekomst

Sociale steun en financiële steun moeten elkaar kunnen aanvullen in plaats van tegen elkaar weg worden gestreept.

Dit betekent dat het samenwonen op één adres uit noodzaak (bv. Het niet kunnen vinden van een woning, het bieden van mantelzorg) geen financiële gevolgen heeft op de individuele inkomensondersteuning.

Toekomstige stelsels moeten inwoners niet alleen financieel ondersteunen maar hen ook wegwijs maken in het aanvragen van hulp.

Het effect van regels

Gevolgen in de praktijk

Er zijn specifieke regels rondom inkomensondersteuning opgesteld om misbruik te voorkomen en om (onnodige) kosten van het stelsel te beperken. Dit levert situaties op voor mensen waarin zij zich in bochten moeten wringen om sociaal mee te doen, om om te gaan met wisseling in inkomsten en transities in het leven. Regelingen die zijn bedoeld om te ondersteunen hebben soms voorwaarden die er in het echte leven voor zorgen dat mensen juist belemmerd worden. Anderen kunnen hun weg naar ondersteuning überhaupt niet vinden. Zo heeft beleid in de praktijk vaak effecten die vooraf niet zijn voorzien en vanaf 'papier' ook niet zijn te overzien.

“Als ik iets wil doen met vrienden en er betaald moet worden, dan moet ik uitleggen dat ik niet kan voorschieten. Ik heb een uitkering en ook een tikkie mag ik niet ontvangen. De schaamte en het ongemak zorgen ervoor dat ik minder snel iets doe en zo raak je toch geïsoleerd.”

Persoon met bijstandsuitkering, Eindhoven

“Ik heb een tijd als uitzendkracht gewerkt waardoor ik geen constant inkomen had, dan zijn de huidige toeslagen heel lastig want dan heb je geen goed overzicht van wat er binnenkomt en wat je nu wel of niet mag ontvangen als toeslag.”

Persoon met wisselende inkomsten, Den Haag

“Toen ik mijn baan kwijtraakte hield ook mijn kinderopvang toeslag op. Maar als je de opvang opzegt dan ben je ook je plek kwijt. Op dit moment sta je wel twee jaar in de wachtrij, dus toen heb ik ervoor gekozen om de opvang toch maar te blijven betalen.”

Persoon met WW

Het effect van regels

Wat betekent dit voor toekomstige stelsels

Ideale toekomst

De voorwaarden voor ondersteuning moeten mensen helpen, in plaats van belemmeren, in het meedoen in de maatschappij. Hoe beleid uitwerkt in de praktijk is echter nooit precies te voorspellen.

Op papier wordt beleid ontwikkeld voor zoveel mogelijk grote groepen. In de praktijk werkt het in de situatie en context van het individu. In de ideale toekomst sluit het nieuwe stelsel aan bij het leven in de praktijk en biedt ruimte voor maatwerk bij de uitvoerders wanneer de voorwaarden onbedoelde effecten hebben.

De transitie van 'op papier voor grote groepen' naar 'in de praktijk voor het individu' is altijd enigszins onvoorspelbaar, en het toekomstige stelsel zou hier op ingericht moeten zijn. Bijvoorbeeld door het versterken van de feedback loop van uitvoering naar de totstandkoming van wet- en regelgeving,* het regelmatig toetsen op onbedoelde effecten, starten met implementeren op kleine schaal of meer ruimte voor maatwerk en aanpassingen bij de start.

* | Panteia, Muzus, Vrije Universiteit Amsterdam, Hogeschool Utrecht: Hardvochtige effecten op burgers door knelpunten in (uitvoering) wet- en regelgeving binnen de sociale zekerheid (2022).

In transitie

De maatschappij verandert voortdurend

Het huidige inkomensondersteuningstelsel is gebaseerd op maatschappelijke pijlers die ondertussen veranderd zijn. Zo is er op dit moment krapte op de huizenmarkt, maar worden kinderen op hun 27ste wel financieel partner met hun ouders. Ook de verandering van vaste naar veel meer flexibele en tijdelijke arbeidscontracten heeft invloed op de manier waarop mensen gebruik willen en kunnen maken van inkomensondersteuning.

Vergrijzing als maatschappelijke transitie

“We hebben een aanleunwoning gebouwd voor mijn ouders omdat we op die manier voor hen kunnen zorgen, maar omdat we nu op hetzelfde adres ingeschreven staan worden mijn ouders nu gekort op hun AOW.”

In transitie

Transities in het leven

Transities zijn er ook in een mensenleven en behoefte aan inkomensondersteuning verandert vaak direct op die momenten van wisseling (van werk naar geen werk, van kind naar volwassene). Toch kan het bijvoorbeeld 14 weken duren voor je een beslissing over je Wajong ontvangt. Het systeem staat stil, maar het leven gaat door. Dat gat is vaak lastig te overbruggen.

Daarbij moeten de mensen zelf actief op zoek naar alle ondersteuningsmogelijkheden. Dit lukt niet iedereen. Veel mensen vinden hun weg niet in het overheidslandschap. Niet omdat zij niet willen, maar omdat zij dit niet kunnen.*

“Mijn zus heeft toen ze 18 was een tijd een WAJONG uitkering gehad. Toen ze die eenmaal had was dat heel fijn. Maar de drie maanden [zonder uitkering] die ze moest overbruggen waren moeilijk.”

Stoplicht gesprek, Rotterdam

"Ik vind wel dat de systemen toegankelijker en begrijpelijker moeten, nu moeten mensen veel zelf uitvogelen, instanties kunnen ook naar jou komen.”

Marktbezoeker, Assen

In transitie

Wat betekent dit voor toekomstige stelsels

Ideale toekomst

Een toekomstbestendig inkomensondersteuningsstelsel speelt in op toekomstige veranderingen. Het beweegt mee met maatschappelijke veranderingen en is ondersteunend en ook houdbaar tijdens overgangsmomenten in mensenlevens. Het speelt in het beste geval pro-actief in op deze veranderingen, mensen worden op de hoogte gebracht van hun recht op inkomensondersteuning. Hierbij is duidelijke communicatie tussen uitvoeringsinstanties en inwoners cruciaal.

Als je dit vertaalt naar de denkrichting Begrijpelijk en Doenlijk, betekent pro-actief bijvoorbeeld dat inwoners één duidelijk en consistent aanspreekpunt hebben die hen over hun recht op inkomensondersteuning bericht. En dat hier wordt meegedacht vanuit iemands situatie, en niet enkel de regeling. De verschillende betrokken uitvoeringsinstanties zorgen dat de ondersteuning geregeld wordt.

Werken moet lonen

Voldoende op vooruit

Mensen willen graag meer werken, maar niet als ze er financieel niet voldoende op vooruitgaan. Hoewel er de afgelopen jaren veel is gedaan aan armoedeval, vertaalt dit zich nog niet door in de ervaring van mensen.

Zelfs als mensen er op papier financieel op vooruitgaan, levert het werken gevoelsmatig niet voldoende op met de veranderende uitgaven die erbij komen. Tijd heeft namelijk ook waarde. Meer werken zorgt voor minder tijd om aanbiedingen af te gaan of kinderen moeten meer naar de opvang.

Na het luisteren van verhaal 1.

“Precies. Het systeem moet zo zijn dat werken loont, dat is nu niet zo. Dat is toch onbegrijpelijk!”

Marktbezoeker, Assen

“Mensen pissen altijd buiten de pot. Ik ben nu 71 en sinds mijn 66ste met pensioen na 28 jaar dienstverband. Ik werk nu nog steeds 4 dagen in de maand op het ziekenhuis. Ze vragen me vaak of ik meer dagen kan, en dat heb ik eens gedaan maar toen moest ik daarna meer belasting betalen. Ik doe dat nu niet meer vanwege die belastingen.”

Marktbezoeker met AOW, Den Haag

"I want the opportunity to work more. Work is fulfilling. I then have a sense of taking care of my own family, you feel valuable. When you can provide for your family. Now you work more, but you loose income."

Vrouw met gezin, die nu kleiner zijn gaan wonen, zodat ze gebruik kunnen maken van huurtoeslag, Assen

Werken moet lonen

Berekenend

Daarnaast is er een groep die net te veel verdient om van regelingen gebruik te maken. Voor hen voelt dit oneerlijk, want ze werken hard, maar kunnen toch moeite hebben met rondkomen.

Wanneer iemand kiest om minder te werken om zo gebruik te kunnen maken van regelingen voelt dit oneerlijk voor mensen die meer werken. Zij vinden dat meer werken moet lonen en dat mensen ook moeten werken naar wat ze kunnen.

Het is ook belangrijk om te realiseren dat doenvermogen*verschilt. Niet iedereen is in staat deze berekenende houding aan te nemen, heeft mensen om zich heen om hier bij te helpen of de financiële middelen om anderen hiervoor te betalen. Dit zorgt voor een begripskloof tussen mensen met en mensen zonder geld en wordt vaak over het hoofd gezien. Dit onderschrijft ook het WRR rapport 'Weten is nog geen doen. Een realistisch perspectief op redzaamheid (2017).'

"Is het een kwestie van niet extra kunnen werken of niet willen? Dat vind ik een groot verschil. Mijn dochter kan ook de bijstand aanvragen, maar daar schaamt ze zich voor. Zo hebben we haar ook niet opgevoed."

Moeder van een thuiswonende dochter, die al 12 jaar op wachtlijst staat en een dochter die bijna net zoveel verdient min opvang als de hoogte van de bijstand.

"Dat mensen zo berekenend omgaan met hun inkomen en toeslagen voelt niet terecht, want ik werk wel gewoon volledig."

Marktbezoeker, Den Haag

* | Raad volksgezondheid & Samenleving (RVS) adviseert de rijksoverheid het zelfredzaamheidsprincipe af te schaffen omdat het doenvermogen van mensen hierbij wordt overschat. Dit leidt ertoe dat mensen te laat en te kortstondig de hulp krijgen die ze nodig hebben. 15-02-2024.

Werken moet lonen

Wat betekent dit voor toekomstige stelsels

Ideale toekomst

Het uitgangspunt werken moet lonen leeft, veel mensen vinden het onbegrijpelijk dat dit nu onvoldoende het geval is. Daarnaast wordt in het huidige stelsel de armoedeval vergroot wanneer iemand gebruik maakt van meerdere regelingen. Voor mensen is er geen verschil tussen regelingen vanuit de Rijksoverheid, de gemeente of andere uitvoeringsinstanties. Daarom is het belangrijk om het accent werken loont mee te nemen als uitgangspunt in alle vormen van inkomensondersteuning in het toekomstige stelsel.

Gevoel observaties

Wat hebben we opgehaald*

Gevoel observaties

- Daar heb ik recht op
Wanneer kun je ondersteuning verwachten?
- Angst en schaamte voor sociaal stigma
Deze gevoelens spelen bij gebruikmaken van ondersteuning.
- Meelifters dilemma
Gevoel van systeemmisbruikers is hoog, maar is dat ook echt zo?
- Mensen wantrouwen de overheid
En wat heeft dit voor gevolgen?

Daar heb ik recht op

Rondom het verkrijgen van inkomsten vanuit regelingen gebaseerd op het werkende leven heerst de opvatting dat men recht heeft op een bepaald bedrag, los van diens situatie. Denk hierbij aan de AOW. Kortten op de AOW doordat er een verandering plaatsvindt, inwonenden worden 27+ of partners gaan bij elkaar wonen, voelt voor veel aan als onterecht. 'Ik heb hier toch hard voor gewerkt?!'

Hetzelfde geldt voor bijvoorbeeld de bijstandsuitkering of de WW-uitkering. Het probleem dat men zonder de uitkering geen bestaanszekerheid heeft, roept het gevoel op recht te hebben op de uitkering.

Mensen geven ook aan dat ze deze houding terug zien bij de overheid, waar voor hun gevoel rechtmatigheid op dit moment boven noodzaak staat. Als je gebruik maakt van ondersteuning of ondersteuning aanvraagt merken mensen dat er vooral gekeken wordt naar waar je recht op hebt in plaats van naar wat je 'nodig' hebt.

"Ik werk hier nu al 18 jaar, ik betaal mee, dan moet je ook terug kunnen vallen als er iets gebeurt."

Eerst in loondienst nu zelfstandig, Den Haag

"Als wij bij ze inwonen dan hebben ze nergens recht op. Ze worden gekort op hun AOW. Maar er is een woningtekort. Mijn zus kan niet anders."

Marktbezoeker, P-wet.

"Daar heb je recht op, want je hebt dan in eens geen salaris meer. Op dit moment heb ik geen werk en zonder die steun kan ik niet leven"

Marktbezoeker, Den Haag

Daar heb ik recht op

Wat betekent dit voor toekomstige stelsels

Ideale toekomst

In Nederland heeft men de verwachting dat er in iemands bestaanszekerheid wordt voorzien. Deze verwachting is belangrijk om rekening mee te houden bij veranderingen in het systeem. Veranderingen van het stelsel kunnen namelijk invloed hebben op waar men 'recht op heeft' zodat deze beeldvorming bijgesteld kan worden, en is daarmee verbonden aan het zekerheidsaspect van de denkrichting zekerheid en voorspelbaarheid.

Het gevoel recht hebben op vind weerklank in de inrichting van het huidige systeem, voor de toekomst is het wenselijk dat de dienstverlening meer rekening houdt met hoe regelingen inspelen op de situaties van mensen.

Angst en schaamte

In de gesprekken op de markt komt het gevoel dat je niet zomaar gebruik mag maken van inkomensondersteuning sterk naar voren. Als je kan werken, moet je werken. Ook mensen die recht hebben op ondersteuning maken hier het liefst zo min mogelijk gebruik van. Ze staan liever op eigen benen.

“Als ik financiële steun nodig heb, dan ga ik wel werken.”

Marktbezoeker, Eindhoven

“Mensen die gebruikmaken van een uitkering dat zijn allemaal profiteurs.”

Stoplicht gesprekken, Rotterdam

In relatie tot deze dominante opvatting is er een groep die geen gebruik durft te maken van ondersteuning, ondanks dat zij hier recht op kunnen hebben. Er heerst een gevoel van angst en schaamte. Angst, omdat mensen bang zijn fouten te maken en het gekregen geld terug te moeten betalen. Schaamte, omdat het krijgen van een uitkering een stempel drukt op wie je bent en wat je kan.

De gesprekken laten zien dat het huidige systeem dit gevoel van angst en schaamte versterkt. De menselijke maat wordt gemist.

“Het thema sociale status spreekt me aan omdat die [sociale status] er niet is als je gebruik maakt van bepaalde ondersteuning. Er is een negatief beeld rondom de Wajong. Dat label maakt dat mensen anders naar je kijken.”

“Waar ik nu vaak tegen aanloop is de systeem gedachte, voor de toekomst wil ik dat er meer met de mens wordt meegedacht. Ik wil dat je als mens behandeld wordt niet als nummer.”

Marktbezoeker, Den Haag
Vroeger schulden gehad en nog een uitkering bij UWV

“Wat voor mij enorm belangrijk was in dit hele [WIA] traject was de menselijkheid. Die aanwezigheid of het gebrek maakte echt verschil in hoe ik me voelde.”

Marktbezoeker, Assen

Angst en schaamte

Wat betekent dit voor toekomstige stelsels

Ideale toekomst

Het niet durven gebruik maken van een Wajong, bijstand of WW uitkering heeft als gevolg dat betrokkenen mogelijk in problematische situaties terecht komen. Gevoelens van angst en schaamte beïnvloeden zo de effectiviteit en bereik van inkomensondersteuning. Het inspelen op en mogelijk verlichten van deze gevoelens is daarom belangrijk in een toekomstige stelsel.

Zowel de denkrichting zekerheid en voorspelbaarheid als de denkrichting begrijpelijk en doenlijk raken aan deze gevoelens. Zo zou bijvoorbeeld een afgesproken termijn waarna terugvorderen niet meer mag, de periode van angst en onzekerheid (bij gebruik) aan banden leggen. Daarnaast kan oordeel-vrij communiceren, naar inwoners in algemene zin, door overheid en uitvoeringsinstanties over inkomensondersteuning bijdragen aan het ontkrachten van het negatieve stigma rondom het ontvangen van hulp. Hierbij is de centrale vraag: naar welk mensbeeld handel je?

Meelifters

Misbruik van het systeem en de gevolgen

Aan het creëren en onderhouden van een financieel vangnet, zoals het stelsel voor inkomensondersteuning, is een inherent meelifters (free-riders) dilemma verbonden. Meeliften is het profiteren van een goed of dienst zonder bij te dragen aan de kosten of inspanningen voor het verkrijgen ervan.

Tijdens de marktgesprekken kwam dit dilemma op verschillende manieren naar voren:

- 1) Angst voor misbruikers (meeliften door onterecht gebruik)
- 2) Het effect van het afweermecanisme tegen misbruik
- 3) Meeliften door niet bij te dragen
- 4) Mensen willen meedoen in de maatschappij

Op de volgende pagina's lichten we deze thema's en de spanning daartussen verder toe.

In de gesprekken is namelijk een duidelijke tweedeling te zien. Enerzijds mensen die vinden dat misbruik meer moet worden aangepakt en anderzijds mensen die vinden dat er meer vanuit vertrouwen gewerkt moet worden.

Meelifters

Angst voor misbruik van het systeem

In sommige gesprekken wordt er gewezen op misbruikers, mensen die onterecht gebruik maken van regelingen. Mensen die wel kunnen maar gewoon niet willen werken. Er heerst een algemene angst dat geld niet naar de juiste mensen gaat. Wie deze specifieke meelifters zijn verschilt per regeling en is afhankelijk van aan wie je het vraagt.

In deze gesprekken komt ook vaak een Wij-Zij mentaliteit naar voren, waarbij mensen zelf recht denken te hebben op steun (maar niet krijgen) en zich afzetten tegen degene die deze steun wel ontvangen.

Door dit beeld van meelifters wordt er waarde gehecht aan het voorkomen van misbruik en bestraffen van fraudeurs*. Er wordt niet stilgestaan bij het effect van strengere regels op mensen die wél recht hebben en gebruik maken van deze regelingen (zie pag. 19). De gevolgen van een oproep voor strengere regels worden niet overzien, ook niet als deze regels mogelijk een negatieve effect kunnen hebben op mensen hun eigen situatie.

"Wij moeten belasting betalen, maar zij betalen niks. De Bulgaren wonen met een hele groep in één huis. Het moet wel eerlijk verdeeld worden. Als zij meer belasting zouden moeten betaling, zou ik minder belasting moeten betalen."

Marktbezoeker, P-Wet, Den Haag

"Geld moet gaan naar de mensen die het echt nodig hebben, als je wilt chillen dan moet je dat niet doen met het geld van de overheid."

Marktbezoeker, Den Haag

"Ik vind het niet erg om belasting te betalen, maar het moet wel bij de juiste mensen terechtkomen."

Marktbezoeker, Den Haag

* | Weten dat dit gevoel 'angst voor misbruik' speelt is belangrijk. Echter kan de perceptie van misbruik anders zijn dan de daadwerkelijke 'misbruik' cijfers.

Meelifters

Afweermechanisme

Om het meelifters dilemma aan te pakken heeft de overheid een 'afweermechanisme' opgesteld, een set aan regels en voorwaarden die er voor moeten zorgen dat meeliften moeilijk en onaantrekkelijk is. Een voorbeeld hiervan is de 'alles-of-niets' benadering bij Toeslagen.

Dit afweermechanisme heeft echter ook gevolgen voor de toegankelijkheid en doenlijkheid van het stelsel voor mensen die dit echt nodig hebben. Tijdens de stoplicht en marktgesprekken stelden mensen vragen bij de gevolgen van het huidige beleid. In hoeverre wordt de hele klas gestraft door een rotte appel? Het wantrouwen waarmee de overheid nu handelt richting inwoners moet volgens hen omgezet worden naar meer vertrouwen.

"Het levert een rotgevoel op dat ik er niet samen met de gemeente uit kan komen. Telkens moet ik weer extra gegevens aanleveren. Inmiddels heb ik hulp van een sociaal advocaat, omdat ik er zelf niet meer uitkom."

Marktbezoeker, Eindhoven

"Vanuit het collectief snap ik dat er controle en sturing moet zijn op voorwaarden en participatie, maar als ik vanuit privé kijk dan wil ik de ruimte hebben. Dat is wel een dilemma."

Stoplicht gesprekken, Rotterdam

Er zitten natuurlijk wel allemaal voorwaarden aan. Ik denk dat daar meer vertrouwen richting de burger mag zijn. Je moet je aan allemaal afspraken houden. Je bent zo afhankelijk, zit je daar tien weken te wachten.

Marktbezoeker, Den Haag

"Het is belangrijk dat er vertrouwen is. Het systeem moet ingericht zijn op het helpen van mensen niet op straffen"

Stoplicht gesprekken, Rotterdam

Meelifters

Bijdragen aan het systeem

Bijdragen ontwijken

Het gevoel van misbruik leeft ook aan de 'bijdragers' kant. Met kennis van bijvoorbeeld belastingregels kunnen sommige mensen slimme keuzes maken voor hun eigen portemonnee. Er wordt hierbij specifiek verwezen naar de superrijken die hun bijdragen aan het systeem actief proberen te ontlopen.

"Voor mij zijn zekerheid, gelijkheid en solidariteit belangrijk. De rijke sluizen hun geld weg via de kaaiman eilanden en betalen niet mee, en de armen en midden inkomen werken zich in de rondten, dat is echt belachelijk."

Marktbezoeker, Den Haag

"Zelf probeer ik eigenlijk ook zo weinig mogelijk belasting te betalen, niet via de Kaaiman-eilanden, maar toch door er slim mee om te gaan."

Marktbezoeker, Assen

Bijdragen is solidair

Bij sommige 'bijdragers' staat solidariteit wel hoog in het vaandel. Ze zijn bereid om in bepaalde mate op hun welvaart in te leveren als dit ten goede komt aan mensen die het meer nodig hebben.

"Ik kies gelijkheid. Ik heb niet te klagen, wij kunnen op vakantie en genieten van het leven. Ik vind dat mensen mee mogen profiteren van onze welvaart."

Marktbezoeker, Assen

"Stel er komt progressieve belasting. Als dat betekent dat wij dan meer moeten betalen, is dat helemaal goed."

Marktbezoeker, Eindhoven

Meelifters

Meedoen in de maatschappij

Hoewel het beeld heerst dat er een grote groep is die misbruik maakt van het systeem, door niet te willen werken, staat dit gevoel in contrast met de reacties van mensen die gebruik maken van uitkeringen. Mensen geven juist aan graag een prestatie te willen leveren door te werken of een andere bijdragen te leveren aan de maatschappij. Ze willen deelnemen aan de samenleving en zouden het liefst onafhankelijk zijn van de gemeente of overheid.

Er is dus een groep mensen die mee wil doen, maar er is wel een verschil tussen mensen die willen en de mensen die dat ook daadwerkelijk kan.

"Ik zit nu al bijna een half jaar in de bijstand en ik wil heel graag werken en solliciteer ook veel, maar toch lukt het maar niet. Ik heb niet de juiste connecties, de juiste kleren, of de juiste opleiding."

Persoon in de bijstand, Eindhoven

"Ik wil altijd wat doen, zelfs nu ik al 12 jaar thuis zit in de WIA, zoek ik naar een manier om toch bij te kunnen dragen."

Marktbezoeker, Assen

"Ik doe het ook voor de sociale contacten, anders zit ik maar alleen thuis, zo bouw je toch een band op."

Marktbezoeker, Den Haag,
is met pensioen, maar werkt voor de sociale contacten.

"Ik doe nu voor een paar uur in de week vrijwilligers werk, ik geef naailes. Ik wil iets betekenen voor deze maatschappij. Ondanks mijn situatie ben ik door gegaan, alles beter dan thuis zitten."

Marktbezoeker, Den Haag,
Volgend jaar ga ik met pensioen, dan heb ik 21 jaar in Nederland gewerkt, daarvoor heb ik in Iran gewerkt. Sinds 2015 ben ik grotendeels arbeidsongeschikt geraakt en ben ik veel in contact met het UWV.

Meelifters

Wat betekent dit voor toekomstige stelsels

Ideale toekomst

De gesprekken benadrukken de invloed van het meelifters-dilemma op het goed functioneren van een toekomstig inkomensondersteuningsstelsel. Aan de ene kant vinden mensen het belangrijk dat geld bij de juiste mensen terecht komt en regelingen niet worden misbruikt. Aan de andere kant is er de roep om met meer vertrouwen te werken. Strenge regels en controles om foutief gedrag te verhinderen kunnen noodzakelijk zijn om misbruik te voorkomen, maar deze moeten in balans worden gebracht met de noden van de meerderheid die rechtmatige ondersteuning zoekt. Het vinden van deze balans is essentieel, en transparantie daarover belangrijk.

In het nieuwe stelsel moeten bewuste keuzes gemaakt worden over de afweermechanismen waarmee fraude en misbruik wordt aangepakt en in hoeverre deze oprechte gebruikers afschrikt en beperkt.

Daarnaast is het interessant om mee te nemen dat het beeld van mogelijke meelifters ook groter is dan de feitelijke werkelijkheid, door onder andere de media aandacht die misbruik van ondersteuning krijgt.

Wantrouwen in de overheid

Naast de eerder benoemde zorgen over misbruik van het systeem, onder het thema meelifters, kwam tijdens de marktgesprekken ook duidelijk naar voren dat er onder sommige inwoners een diepgeworteld wantrouwen leeft richting de overheid.

Dit wantrouwen heeft gevolgen voor de manier waarop mensen omgaan met ondersteuning die de overheid biedt. Zo geven mensen aan steun te vermijden omdat ze de overheid niet vertrouwen en het onduidelijk is wat de gevolgen zijn van steun gebruiken. Dit wantrouwen lijkt vaak gekoppeld te zijn aan verhalen rondom de toeslagenaffaire, maar ook individuele ervaringen met 'plotselinge' terugvordering dragen bij aan dit gevoel.

“Liever gebruik ik het niet. Tenzij het echt nodig is. Want als je het dan toch niet mag zit je straks nog meer in de problemen”

“Toen ik mijn reisproduct moest stopzetten heb ik nog drie keer gekeken of het product van mijn OV-kaart af was. Ik wilde geen boete krijgen.”

Stoplicht gesprekken, Rotterdam

“Je moet voor jezelf zorgen, dat je je zelf verzekert, de overheid is niet te vertrouwen.”

Marktbezoeker, Assen

Wantrouwen in de overheid

Wat betekent dit voor toekomstige stelsels

Ideale toekomst

Het huidige wantrouwen richting de overheid heeft gevolgen voor het gebruik en de effectiviteit van inkomensondersteuning. Met de voorgenomen uitgangspunten van de twee denkrichtingen (zekerheid en voorspelbaarheid; duidelijkheid en doenlijkheid) kunnen toekomstige stelsels wantrouwen verminderen en vertrouwen doen groeien.

In een ideale toekomst moeten mensen kunnen vertrouwen dat ze de ondersteuning die ze ontvangen mogen gebruiken en is er geen angst meer voor onverwachte terugvorderingen. De regels en gevolgen zijn vooraf duidelijk en de financiële risico's liggen niet alleen bij burgers. Het terugwinnen van vertrouwen in de overheid vergt continuïteit* in de relatie met mensen die gebruik maken van steun.

* | Engbersen, R., Jansen, T., & Janssens, R. (2022). Het geheim van de lange relatie. Continuïteit als voorwaarde voor een effectief sociaal domein. Movisie.

SELF-DIRECTION

Freedom | Independence | Creativity | Curious

I find it important to be able to think, act, choose, and discover independently.

00220

FUN

Enjoying life | Self-indulgent | Hedonism

I look for fun and enjoyment.

00220

VARIATION

Facing challenges | New things | Stimulation

I need new experiences, challenges, and thrills in my life.

00220

Universele waarden

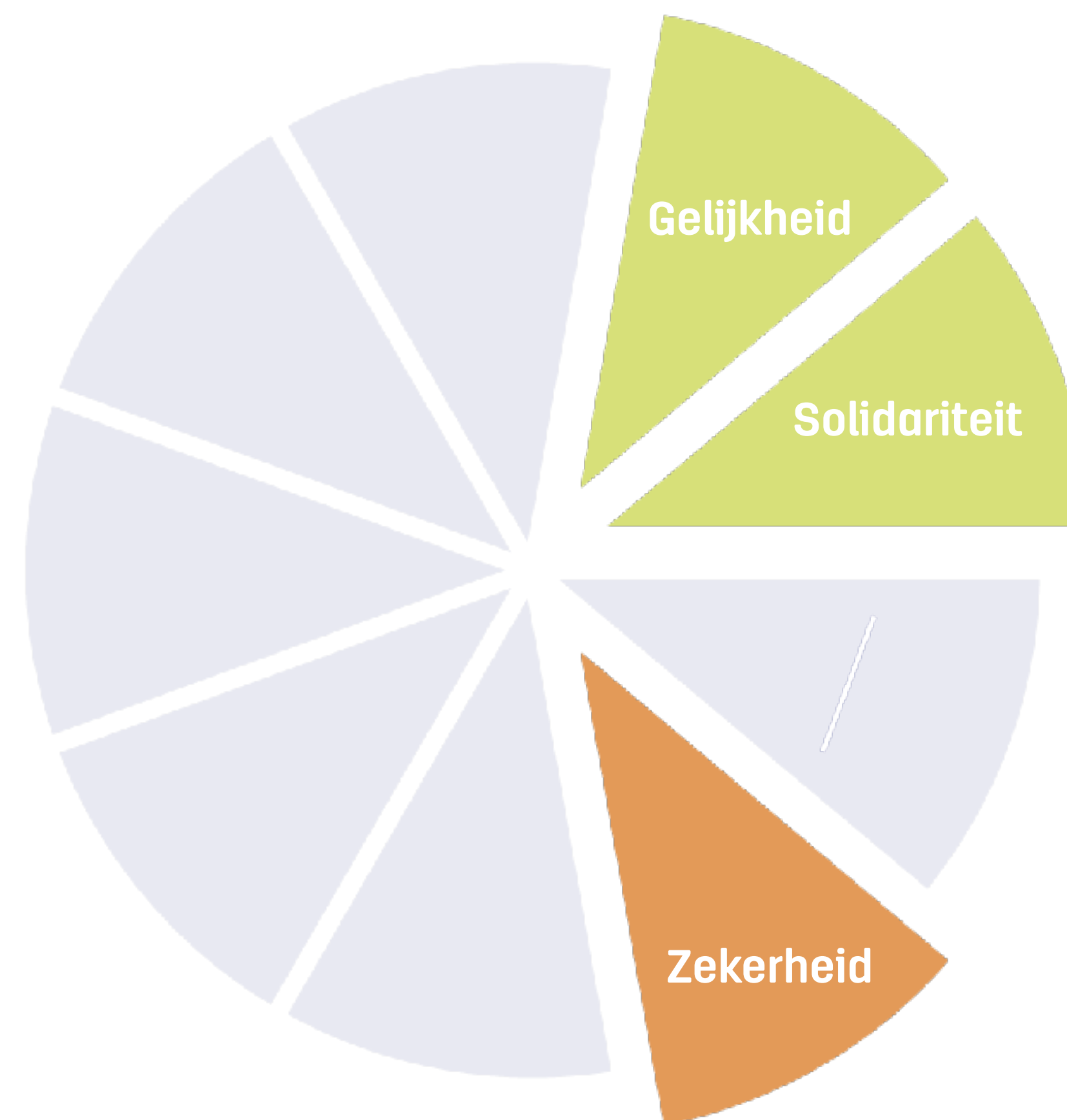
Universele waarden

Meest frequent genoemd

In dit onderzoek hebben we de Universele waarden van Schwartz gebruikt. Op de markt konden de bezoekers kiezen welke waarde voor hen centraal moest staan in een toekomstig stelsel en lichtte ze hun keuze toe. Als we kijken naar welke waarden zijn benoemd en in welke frequentie komen de waarde **solidariteit** (benevolence), **gelijkheid** (universalism), en **zekerheid** (security) het vaakst naar voren.

Volgens het onderzoek van Schwartz staan deze waarden respectievelijk op de 1e, 2e en 4e plek in de hiërarchie van universele waarden. Ze zijn fundamenteel voor het welzijn van individuen en de cohesie in samenlevingen. Dat deze waarden frequent genoemd zijn, laat zien dat inkomensondersteuning hier een essentiële rol in vervult.

Solidariteit benadrukt de behoefte aan onderlinge steun en zorg, waarbij mensen bereid zijn elkaar te helpen. Gelijkheid weerspiegelt het streven naar rechtvaardigheid, inclusie en gelijke kansen voor iedereen, ongeacht hun achtergrond. Zekerheid onderstreept het belang van stabiliteit en voorspelbaarheid in het leven van mensen, waardoor ze zich beschermd voelen tegen economische onzekerheid en kunnen voorzien in levensbehoefte.

De kleuren die in dit hoofdstuk voor de verschillende waarden gebruikt worden, zijn gekoppeld aan de kleuren van de waarden in het diagram.

Gelijkheid

De waarde gelijkheid komt op twee manieren terug in de marktgesprekken over inkomensondersteuning: het realiseren van 'gelijkheid' door middel van 1) uniforme toelagen* en 2) progressievere belasting.

Gelijkheid als uniforme toelage

De gedachten van mensen over het idee van een uniforme toelagen zijn verdeeld. Aan de ene kant zien mensen een gelijk bedrag als een basisniveau van ondersteuning voor iedereen, een middel om iedereen een voorspelbare zekerheid te bieden. Mensen refereren hierbij vaak aan het concept van een basisinkomen: een maandelijks inkomen dat voorziet in de basale kosten van levensonderhoud, voor alle inwoners, zonder tegenprestatie.

Anderen benadrukken echter dat een uniforme toelagen geen recht doet aan de verschillende situaties en behoeften van mensen. Deze groep mensen haakt aan op het verschil tussen gelijkheid en gelijkwaardigheid (Equality vs Equity) en benadrukt dat mensen dezelfde kansen moeten kunnen krijgen door regelingen die inspelen op individuele omstandigheden. Zij zijn voor ongelijke behandeling, ruimte voor speciale services en diensten waardoor de groep met multiproblematiek ook mee kan komen.

"Je moet een gelijke situatie creëren voor mensen, door een vorm van basisinkomen. Dat creëert gelijkheid en zekerheid. AOW is daar eigenlijk ook een voorbeeld van."

Marktbezoeker, Eindhoven

Na het luisteren van verhaal 5

"Een uniforme toelage geeft wel zekerheid. Maar de een heeft wel een buffer en de andere niet, daarom is het niet helemaal eerlijk."

Marktbezoeker, Assen

"Niet iedereen heeft dezelfde situatie, daar moet je wel rekening mee houden zodat mensen dezelfde kansen hebben. Ik vind het dan ook oké dat een ander meer kan krijgen dan mij."

Student, Den Haag

Gelijkheid

Gelijkheid door progressieve belasting

Naast de reflecties over gelijkheid in het *ontvangen* van inkomens-ondersteuning komt de waarde gelijkheid ook terug in reacties over het *bijdragen* aan het inkomensondersteuningstelsel. Er wordt hierbij vaak verwezen naar middelen als een progressiever belastingstelsel*, om zo tot een gelijkwaardigere bijdrage, afhankelijk van inkomsten, te komen.

Deze interpretatie van gelijkheid heeft veel raakvlakken met de waarde solidariteit. Mensen benadrukken dat een middel als een progressiever belastingstelsel noodzakelijk is om solidariteit en gelijkheid in de samenleving te bevorderen. Ze wijzen erop dat het huidige belastingstelsel vaak in het voordeel werkt van de rijke laag van de bevolking. De verdeling van lasten voelt oneerlijk en de reacties benadrukken de behoefte tot herverdeling van lasten om zo tot meer ademruimte te komen voor de zwakkeren en middenklassen in de samenleving.

"Voor mij zijn vrijheid, solidariteit en gelijkheid belangrijk, maar die laatste twee zijn er op dit moment niet want de miljonairs betalen niet zo veel mee door belastingstructuren."

Marktbezoeker Assen

"Gelijkheid vind ik ook belangrijk. Het belastingstelsel is daar denk ik een belangrijke tool voor. Aan de bovenkant en aan de onderkant, want heel veel mensen redden het nu niet en gaan er ook niet op vooruit."

Marktbezoeker Den Haag

"De waarde zekerheid, solidariteit en gelijkheid moeten terugkomen in progressievere belasting schalen. Mensen kunnen in toenemende maten niet rondkomen. De minimale uitkering moet omhoog."

Marktbezoeker Assen

* | Het is belangrijk de oplossingen die mensen benoemen in gesprekken niet één op één over te nemen. Verdere toelichting op [pagina 11](#).

Solidariteit

De waarde solidariteit wordt in bijna alle gesprekken genoemd en raakt aan de kern van inkomensondersteuning als sociaal stelsel. Vaak wordt solidariteit ook in één adem genoemd met de waarde gelijkheid.

Solidariteit wordt in relatie gebracht met de eerder genoemde meelifters problematiek. Zo wordt benadrukt dat de superrijken niet solidair zijn met de lage en middeninkomens. Ook speelt de vraag 'solidariteit voor wie'. De opvattingen hierover lopen uiteen. Zo zijn er 'eigen volk eerst' reacties, maar ook mensen die oproepen tot solidariteit over de landsgrenzen heen, omdat welvaart in Nederland zorgt voor armoede in andere landen.

Voor het stelsel lijkt tenminste bestaanszekerheid voor iedereen in ons land belangrijk te zijn.

“Voor mij zijn solidariteit en gelijkheid belangrijke waarden. Momenteel is er zo veel haat en nijd in de samenleving. Er kan niet eens een glimlach meer af, het is ikke ikke en de rest kan stikken. ”

Marktbezoeker met arbeidsbeperking, Den Haag

“De kernwaarde solidariteit moet centraal staan. Veel wonen hier in de gegoede burgerij, met huis boven de 1 miljoen of huis op de zaak en BTW vrij. Deze regels kloppen, maar er klopt ook geen snars van. Wie profiteert van wie.”

Marktbezoeker, Assen

“Er zijn in Nederland grote inkomensverschillen. Het CBS heeft net weer gepubliceerd dat de allerrijksten steeds rijker worden. Daarom vind ik het belangrijk dat er meer solidariteit is. Er is uitbuiting van mensen die leven in armoede om rijke mensen nog rijker te maken. Dat moet niet.”

Marktbezoeker, Den Haag

“Het geluk en welvaartsniveau hier neemt alleen maar toe, maar we vreten het ergens anders helemaal op. We moeten daarin ook solidair zijn.”

Marktbezoeker, Assen

Zekerheid

De waarde zekerheid wordt door mensen gezien als essentieel. Mensen verlangen naar een systeem dat zowel huidige behoeften dekt als zorgt voor een veilige en voorspelbare toekomst. Het stelsel moet geruststelling en bestaanszekerheid bieden. Mensen moeten er op kunnen vertrouwen dat ze terug kunnen vallen en ondersteund worden als ze niet of gedeeltelijk kunnen voorzien in hun eigen levensonderhoud.

In het huidige stelsel ontbreekt het volgens mensen vaak aan zekerheid in de vorm van voorspelbaarheid en stabiliteit. Het systeem van terugvordering wordt als onvoorspelbaar ervaren. Daarnaast is beleid volgens hen te fluctuerend en biedt dit niet de consistentie die nodig is om grip te ervaren. Hierbij wordt vaak verwezen naar de veranderende regelingen rondom het ontvangen van AOW, maar ook de verandering in studiefinanciering en de tijdelijke aanwezigheid van lokale initiatieven en programma's om armoede te bestrijden worden genoemd. Continuïteit in beleid is extra belangrijk voor mensen die volledig afhankelijk zijn van inkomensondersteuning.

“Inkomensondersteuning geeft zekerheid. Dat je een vast inkomen hebt waardoor je kunt voorzien in je levensbehoefte en woning. Dat je daar altijd, maar ook echt altijd, vanuit kunt gaan.”

Marktbezoeker, Assen

“Voor mij is zekerheid belangrijk. Elke maand moeten wij veel betalen, maar wanneer er iets gebeurd wil je ook weten dat er steun is.”

Marktbezoeker, Den Haag

"Nou het is nu wel heel vervelend. Het bleek dat ik een tijd te veel zorgtoeslag heb ontvangen. Nu moet ik dat terugbetalen en ontvang ik minder, dat scheelt heel veel geld en ik kom nu in de problemen. Van zekerheid naar onzekerheid is dat."

Ontvangt AOW en zorgtoeslag, Assen

“Zekerheid is voor mij het allerbelangrijkst. Ik heb een Wajong en kan en heb helemaal niets.”

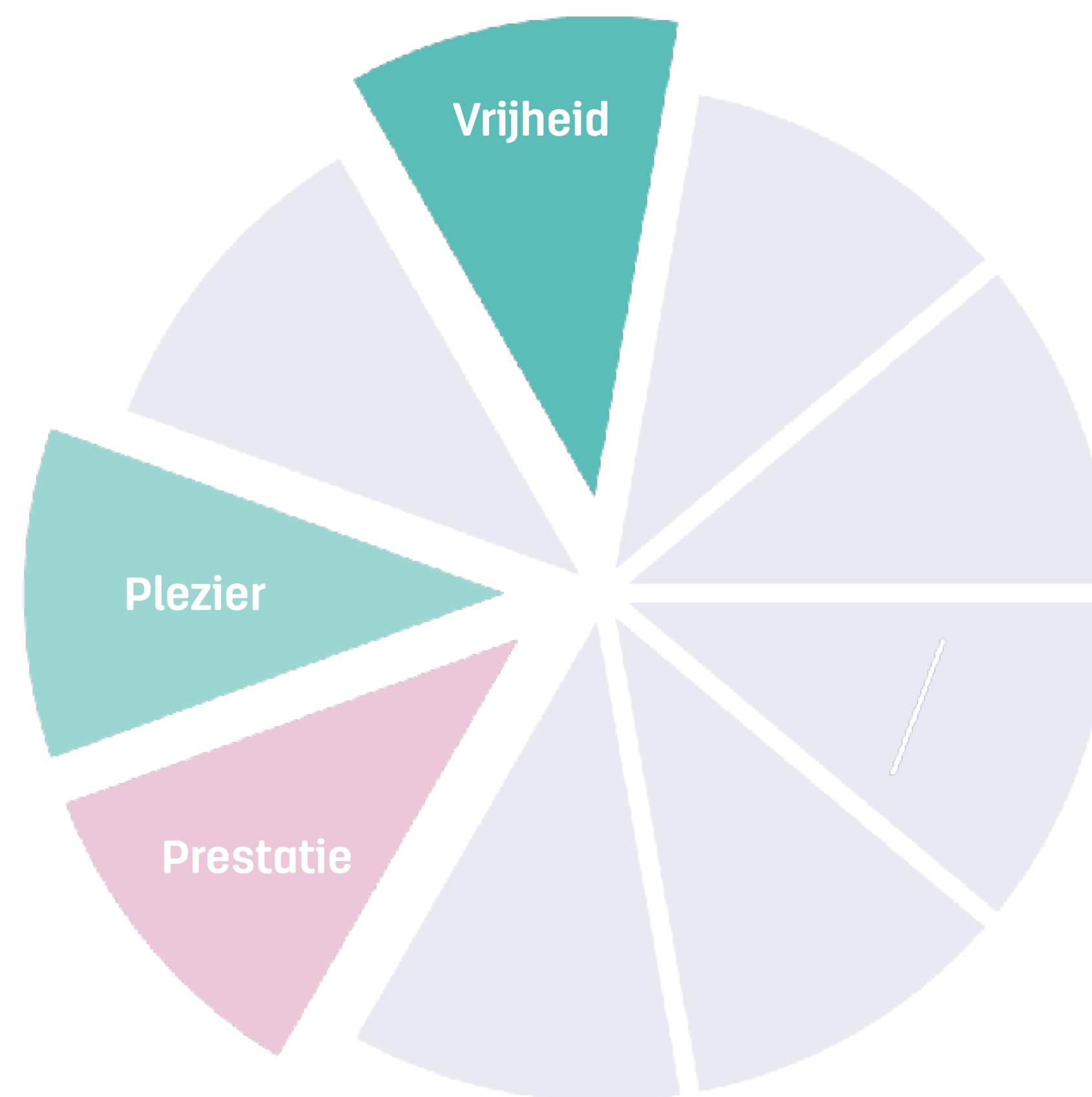
Marktbezoeker, Den Haag

Universele waarden

Redelijk vaak genoemd

Het is geen verrassing als je kijkt naar de theorie van Schwartz dat de waarde **vrijheid** (self-direction) ook redelijk vaak gekozen is. Vrijheid staat namelijk op de derde plek binnen de universele hiërarchie van waarden. Vrijheid benadrukt het belang van onafhankelijkheid, autonomie en zelfsturing. Het hebben van de mogelijkheid om eigen keuzes te maken. De waarde vrijheid is vaker gekozen dan plezier of prestatie.

Dat de waarden **plezier** (hedonisme) en **prestatie** (achievement) daarentegen ook vaak zijn benoemd als belangrijk, is verrassender. Want deze staan lager in de hiërarchie, respectievelijk op plek zes en zeven. Plezier draait om de levenskwaliteit, het kunnen genieten van het leven. Prestatie wordt vaak genoemd als voorwaarde om ondersteuning te mogen ontvangen.

Vrijheid

Vrijheid wordt beschreven als de autonomie om zelfbeschikking te hebben over je leven. Dit betekent dat als mensen gebruikmaken van inkomensondersteuning, ze de vrijheid willen hebben om deze steun te gebruiken op een manier die hen het beste uitkomt. Hoe minder vrijheid mensen ervaren, hoe meer ze het gevoel hebben niet over hun eigen leven te beschikken, wat hun functioneren en welzijn belemmert.

In het huidige stelsel wordt het gevoel van vrijheid vaak ernstig beperkt door de regels en voorwaarden die gekoppeld zijn aan regelingen, binnen bijvoorbeeld de bijstand, zie bijvoorbeeld het effect van regels op [pagina 19](#). De wens voor een toekomstig stelsel is om een bepaalde vorm van zelfbeschikking of autonomie over het eigen leven te houden, denk aan vrijheid rondom inkomsten en uitgaven.

“Vrijheid betekent voor mij zelf bepalen wat en hoe ik dingen doe, er wordt al zo veel opgelegd door de regering.”

Ondernemer, Den Haag

“Als je financiële zekerheid krijgt, moet dat niet minder vrijheid geven door de regels van de overheid.”

Marktbezoeker, Assen

“Er zullen altijd verschillen zijn tussen [arm/rijk] maar het belangrijkste is dat ik de vrijheid heb om te kunnen doen wat ik wil.”

Stoplicht gesprek, Rotterdam

“Met z'n alle zijn we veel gelukkiger als je kunt doen wat je wilt. Dat heeft ook met vrijheid te maken, het is belangrijk dat we de vrijheid hebben.”

Marktbezoeker, Assen

Plezier

De waarde plezier weerspiegelt een behoefte aan levenskwaliteit die verder gaat dan louter financiële stabiliteit. Mensen willen niet alleen overleven maar ook genieten van het leven. In inkomensondersteuning kan dit zich vertalen naar voldoende middelen om deel te nemen aan recreatieve en sociale activiteiten, wat bijdraagt aan een gevoel van welzijn en geluk.

Dit geeft aan dat er naast de fundamentele waarden van solidariteit, gelijkheid, vrijheid en zekerheid er ook een wens is voor levenskwaliteit.

Dit benadrukt dat mensen een holistische benadering van inkomensondersteuning verwachten, waarbij niet alleen financiële stabiliteit wordt geboden, maar ook ruimte voor persoonlijke groei, plezier en kansen voor de toekomst..

“Waarde als plezier en vrijheid en gelijkheid zijn heel belangrijk, want die waarden bepalen hoe je kunt leven.”

Marktbezoeker, Assen

“Ik heb tijdelijk een uitkering van het UWV gehad. dat was 73% niet de 100% dus ik moest met spoed een nieuwe baan zoeken. Ik kwam eerst op een plek waar het helemaal niet fijn was. Daarna heb ik een nieuwe baan gevonden waar ik met veel plezier werk. Plezier is dus heel belangrijk en helpt voor stabiliteit.”

Marktbezoeker, Assen

“Ik werk in de sociale advocatuur en vanuit daar zie ik hoe belangrijk solidariteit, gelijkheid, zekerheid en zelfstandigheid [Vrijheid] zijn. Plezier niet als eerste, maar wel belangrijk, er ontstaat ruimte voor plezier als we zekerheid, gelijkheid en solidariteit bieden.”

Marktbezoeker, Assen

Prestatie

Prestatie staat voor het leveren van verdienste en wordt aan de ene kant gezien als rechtvaardiging voor het ontvangen van inkomensondersteuning en aan de andere kant als voorwaarden voor het mogen ontvangen van financiële steun.

Prestatie als rechtvaardiging voor inkomensondersteuning

Mensen zien het jarenlang werken, en de bijdrage die ze hiermee doen aan het systeem, als prestatie en rechtvaardiging voor het ontvangen van inkomensondersteuning. De verwachting is dat het systeem het harde werk beloont in de vorm van een stabiele ondersteuning. Dit sentiment leeft extra sterk als het gaat om AOW. Deze vorm van inkomensondersteuning wordt gezien als je verdiende beloning voor geleverde prestaties in het verleden. Het gevoel omschreven op [pagina 29](#) 'Daar heb ik recht op' komt onder ander voort uit de waarde prestatie.

Prestatie als voorwaarden voor het ontvangen van inkomensondersteuning

Daarnaast wordt prestatie benoemd in de context van 'prikkelen', het stimuleren van mensen om niet te lang afhankelijk te blijven van financiële steun. De roep voor het leveren van een prestatie in uitwisseling voor het ontvangen van steun volgt uit het eerder benoemde meelifters dilemma ([pagina 34](#)). We constateren dat de mensen die we gesproken hebben die zelf geen financiële ondersteuning nodig hebben vaker oproepen tot prikkeling.

Na luisteren van verhaal 3: Korten op AOW

"Ik heb 40 jaar gewekt en dat mag beloond worden. We hebben verder niets te klagen. Maar dat moet je niet te hard zeggen anders gaan ze snijden in Den Haag."

Marktbezoeker, Assen

"ik wil als oudere straks nog wel wat te besteden hebben. Het is allemaal zo minimaal, je hebt er hard voor gewerkt en dan moet dat wel gelijk getrokken worden met de prijzen"

Marktbezoeker die over 10 jaar met pensioen gaat, Assen

"Het is belangrijk dat we mensen ook blijven prikkelen en niet te afhankelijk maken. Want het [inkomensondersteuning] is zekerheid, maar ook schijnzekerheid want het is tijdelijk en onder bepaalde voorwaarden."

"Ik ben bang dat zonder prikkeling mensen dan gebruik blijven maken van steun. Ook als dat niet meer direct noodzakelijk is. Het is belangrijk dat er een vangnet is, maar mensen ook weer op eigen benen gaan staan."

Persoon die geen financiële steun nodig heeft, Den Haag

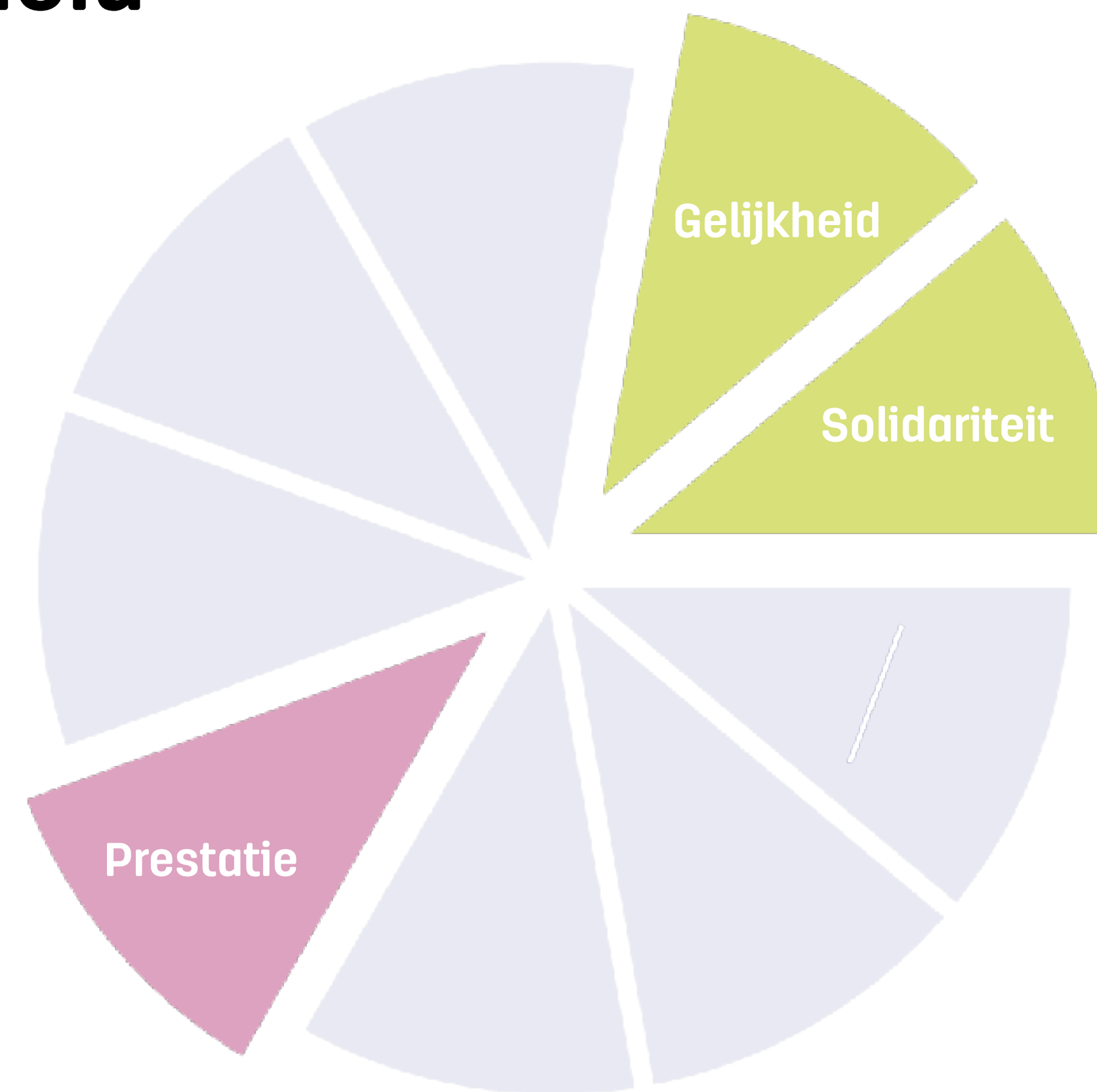
Prestatie

In spanning met solidariteit en gelijkheid

Vanwege de tegenovergestelde benadering staan de interpretaties van de waarde prestatie in spanning met de eerder beschreven interpretaties van de waarden solidariteit en gelijkheid. Prestatie legt namelijk de nadruk op het belonen van individueel hard werk, terwijl solidariteit en gelijkheid de collectieve verantwoordelijkheid voor bestaanszekerheid van mensen benadrukt.

Waar prestatie zelfredzaamheid benadrukt en steun afhankelijk is van de geleverde inspanning staan solidariteit en gelijkheid voor het rechtvaardig verdelen van middelen waardoor iedereen toegang heeft tot basisvoorzieningen en bescherming geniet tegen armoede.

Wanneer prestatiegericht beleid wordt ingezet voor een sociaal stelsel lopen mensen in de meest kwetsbare posities het risico onvoldoende steun te ontvangen. De focus op prestatie en het voorkomen van misbruik kan dan namelijk leiden tot beperkte ondersteuning voor deze mensen. Een stelsel met meer aandacht voor de waarden solidariteit en gelijkheid kan bijdragen aan een inclusiever en eerlijker systeem voor iedereen.

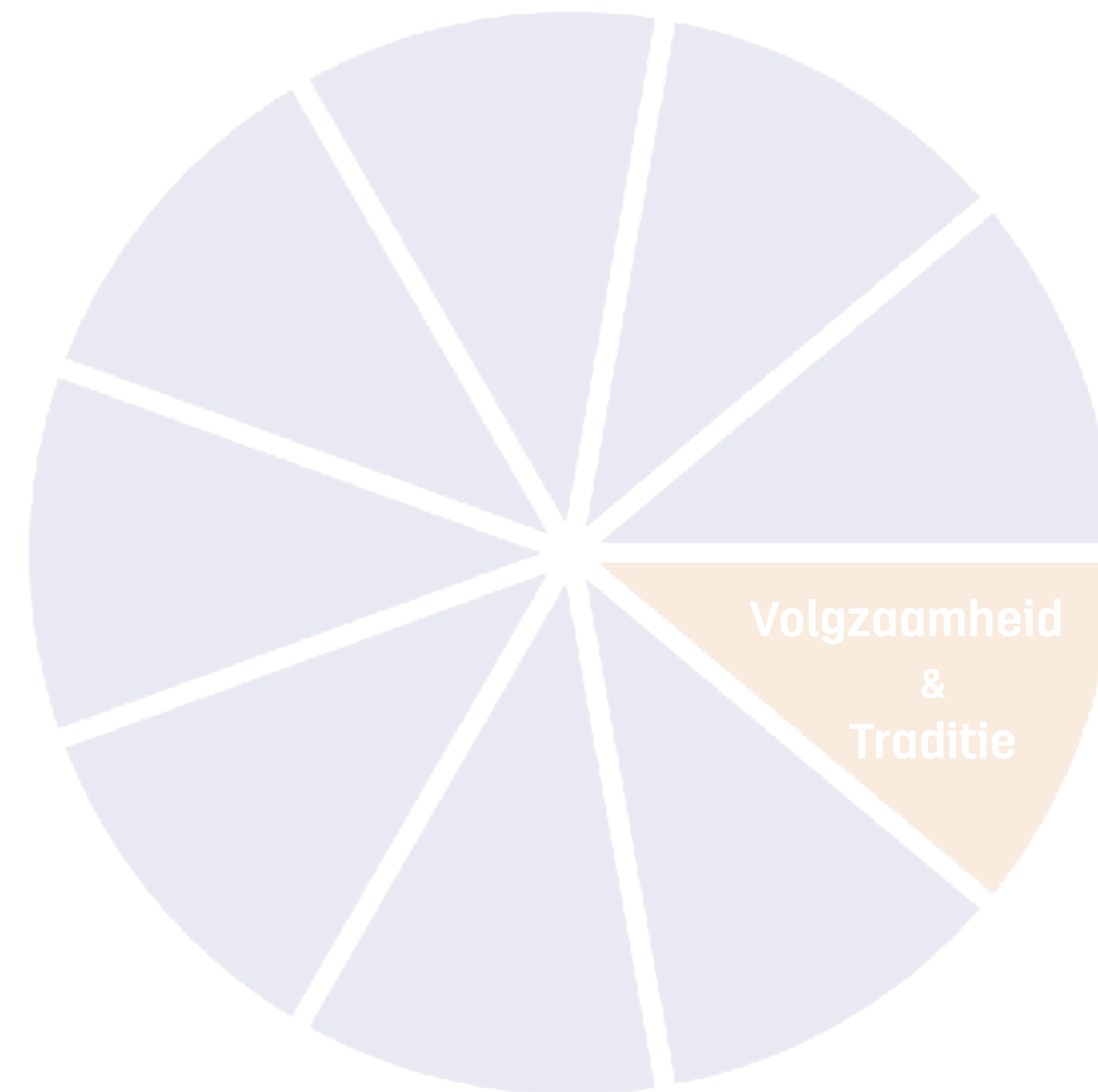
Universele waarden

Niet direct benoemd

Op de vraag welke waarden mensen belangrijk vinden in een toekomstig stelsel worden de waarden **traditie** (tradition) en **volgzaamheid** (conformity) niet direct gekozen. Toch kun je ze wel indirect herkennen in de antwoorden van mensen.

Zo wordt inkomensondersteuning in veel gesprekken gezien als sociaal contract, een afspraak met de samenleving waarvan je kunt uitgaan dat deze zal blijven. Dit lees je bijvoorbeeld ook terug in het thema, 'Daar heb ik recht op', pag. 29. De waarde volgzaamheid kun je onder andere terugzien in het meelifters thema, 'Meelifters: De angst voor misbruikers' pag. 34, en het belang dat mensen hechten aan het 'Aan de regels houden'. Volgzaamheid benadrukt namelijk het belang dat mensen hechten aan het volgen van de sociale norm. Bij misbruik wordt er afgeweken van de sociale norm door de regels niet te volgen.

Het feit dat deze waarden niet expliciet zijn gekozen suggereert dat terwijl traditie en volgzaamheid nog steeds een rol spelen in de perceptie van inkomensondersteuning, de nadruk van een toekomstig stelsel meer moet liggen op progressieve waarden als solidariteit, gelijkheid en vrijheid.

A photograph of two women outdoors. The woman on the right, with curly brown hair and glasses, is wearing a bright pink jacket over a dark top and a necklace with a globe pendant. She is holding a notepad and a pen, looking down at it. The woman on the left has blonde hair and is wearing glasses and a dark jacket, looking towards the first woman. The background shows a metal fence and some foliage. The entire image has a blue tint.

Overkoepelend advies

Wat hebben we opgehaald

Overkoepelend advies

Drie overkoepelende kansen die wij zien en belangrijk vinden om mee te geven voor de ontwikkeling van het nieuwe stelsel. Van basisbehoefte tot aan communicatie over een nieuw stelsel

Basisbehoefte+

Het toekomstige stelsel voor inkomensondersteuning moet bestaanszekerheid bieden. Een vast inkomen waarop je kan vertrouwen, wat stabiel is en hoog genoeg om in vaste lasten en basisbehoeften te voorzien. Zodat je je vrij voelt en stress loslaat. Het wordt gewaardeerd wanneer de ondersteuning maakt dat je op kansen kan inspringen.

“Wonen, eten en drinken als basisbehoeften, maar levensonderhoud is meer. Het is ook dat je je kinderen mee kunt laten doen op school.”

Stoplicht gesprekken, Rotterdam

“Ik krijg studiefinanciering en zorg toeslag. Door deze steun kan ik de kansen benutten. Zonder deze steun zou ik mijn HBO opleiding niet kunnen volgen.”

Marktbezoeker met Studiefinanciering, Den Haag

"Ik ben net met pensioen en krijg AOW. Zonder AOW zou ik moeilijk rondkomen. Ik moet nu al echt goed nadenken over hoe ik mijn geld uitgeef. Ik ga speciaal naar de markt om goedkope groenten te kopen."

Marktbezoeker met AOW, Den Haag

“Men zegt wel geld maakt niet gelukkig, maar het helpt wel in heel veel dingen. Met net een beetje meer geld kun je betere zorg krijgen en ben je sneller geholpen. “

Ondernemer, Den Haag

Bestaanszekerheid

Geld alleen is niet genoeg

Wees bewust van het feit dat financiële ondersteuning niet altijd genoeg is. Het biedt zekerheid, kan kansen vergroten en stress verminderen, maar de problematiek die vaak ten grondslag ligt aan het gebruik van meerdere regelingen naast elkaar, of die hierdoor is ontstaan, wordt daarmee niet direct opgelost. Het is dus belangrijk om met holistische blik naar een mens en diens situatie/omgeving te kijken. Zodat de vraag achter de vraag naar boven komt en goed op de context van de individu in gespeeld kan worden.

Daarbij komt dat wanneer er een grotere mate van problematiek plaatsvindt, en daardoor het doenvermogen is verlaagt, er meer baat is bij het pro-actief aanbieden van inkomensondersteuning. Dit onderschrijft ook het WRR rapport 'Weten is nog geen doen. Een realistisch perspectief op redzaamheid (2017)' en het rapport van de RVS 'Van overleven naar bloeien: bestaansonzekerheid voorkomen en verminderen.'

"Ik heb huurtoeslag, zorgtoeslag en AOW. Ik ben blij dat ik dit ontvang, maar het moet hoger. Na 3 weken is het budget op, die stress heeft ook invloed op mijn gezondheid want ik ga daardoor slechter slapen."

Marktbezoeker, Eindhoven

"Veel mensen aan de onderkant en middengroepen kunnen niet uitkomen met het huidige inkomen. Ook een dagje wat leuks of mee doen aan de sportclub zou moeten kunnen met een sociaal minimum."

Marktbezoeker, Eindhoven

Communicatie

Het introduceren van nieuwe stelsels

De resultaten uit fase 1 laten verschillende thema's zien die uiting geven aan negatieve denkbeelden en gevoelens rondom inkomensondersteuning. Denk aan het wantrouwen in de overheid en de wij-zij dynamiek.

Deze negatieve connotaties met inkomensondersteuning beïnvloeden hoe mensen naar nieuwe stelsels voor inkomensondersteuning kijken. Daarom is het van belang hier bewust van te zijn bij het ontwikkelen van een communicatiestrategie voor het nieuwe stelsel.

Denk hierbij onder andere aan 1) het online aanspreken op onwaarheden, 2) het aanpassen van de *tone of voice*, 3) het meenemen van de doelgroepen, 4) het betrekken van extra (media) partners en 5) het informeren van journalisten*.

Na het luisteren van verhaal 5: uniforme toelagen
"Dat voelt wel oneerlijk. Er wordt niet naar de persoon gekeken. Maar er zijn ook geen randvoorwaarden. Dan krijg je natuurlijk wel misbruik."

Marktbezoeker Eindhoven, reactie op uniforme toelage.

"Toeslagenaffaire afhandeling is belachelijk, kost al 5 miljard. Stichtingen betalen geen belastingen. Niet dat ik het die mensen niet gun maar de paradox met de directeuren vind ik bizar."

Marktbezoeker Eindhoven

* | Dit zijn de stappen die Rutgers heeft ondernomen om voorbereid te zijn op media-framing rondom op de week van de lentekriebels. Deze informatie komt voort uit een lopend onderzoek dat wij als Muzus samen doen met Rutgers.

A photograph of a woman with brown hair, wearing a red quilted jacket, smiling and talking to a person wearing a grey beanie and a grey hoodie. The woman is holding a clipboard and a pen. They are outdoors at what appears to be a public event or market. In the background, there are other people, including a woman in a dark jacket, and a sign that says "WEDD. LANDSE ZIE". A large white sign with a cloud shape and text is visible in the upper right. The text "Bijlagen" is overlaid in white on the image.

Bijlagen

Bijlage - Muzus Team

Neele Kistemaker
Neele@muzus.nl

Heleen Bouwma
Heleen@muzus.nl

Mies Loogman
Mies@muzus.nl

Jelske van de Ven
Jelske@muzus.nl

Schwartz Waardekaarten

PRESTATIE
Ambitieux | Succesvol | Invloedrijk | Vaardig

Ik streef naar persoonlijk succes
wat ik behaal door mijn eigen kunnen.

MUZUS

SOCIALE STATUS
Welvaart | Autoriteit | Sociale macht | Erkenning

Ik hecht belang aan het behouden van
sociale status en erkenning

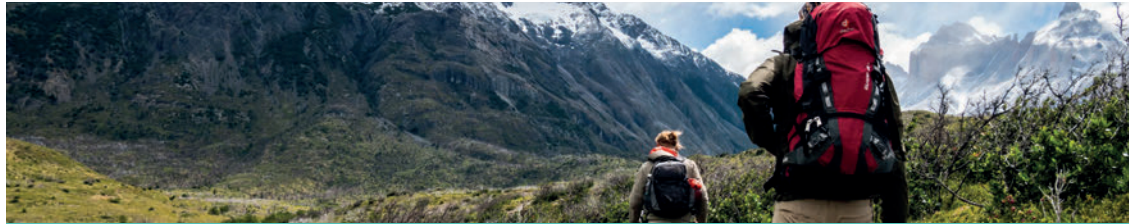
MUZUS

PLEZIER
Genieten van het leven | Zelfzuchtig | Hedonisme

Ik ben op zoek naar plezier en genot.

MUZUS

VARIATIE
Uitdaging aangaan | Nieuwe dingen | Stimulatie

Ik heb behoefte aan nieuwe ervaringen,
uitdagingen en spanningen in mijn leven.

MUZUS

VRIJHEID
Zelfstandigheid | Creativiteit | Nieuwsgierigheid

Ik vind het belangrijk om zelfstandig te kunnen
denken, doen, kiezen en ontdekken.

MUZUS

GELIJKHEID
Vrede | Open | Eenheid met de natuur | Harmonie

Ik vind het belangrijk dat er kansen, ruimte, begrip en
bescherming is voor alles en iedereen.

MUZUS

SOLIDARITEIT
Behulpzaam | Loyaal | Eerlijk | Liefdevol

Ik vind het belangrijk dat het welzijn van de mensen om
mij heen goed is en goed blijft.

MUZUS

VOLGZAAMHEID
Gehoorzaamheid | Beleefdheid | Respect voor anderen

Ik vind het belangrijk dat er wordt voldaan aan
sociale verwachtingen.

MUZUS

TRADITIE
Respect voor traditie | Toegewijd | Nederig

Ik hecht belang aan respect, toewijding en
acceptatie van gewoonten.

MUZUS

ZEKERHEID
Veiligheid | Stabiliteit | Voorspelbaarheid

Ik heb behoefte aan een stabiel en
voorspelbaar leven.

MUZUS

Verhaal 1

Ouder met kinderen die niet sociaal kunnen participeren

Stel je voor, na veel financieel gedoe in het verleden ben je nu eindelijk schuldevrij. Met een vast contract voor 24 uur voelt je situatie voor het eerst sinds lange tijd weer enigszins stabiel. Maar breed heb je het niet. Je kinderen slapen met z'n drieën op een kamer. Je kan ze niet mee laten doen aan een sport en de leerachterstand van je jongste kind loopt op omdat je bijles niet kan betalen. Je maakt je zorgen over de kansen van je kinderen.

Plots worden je gedachte abrupt verbroken door de ping van je telefoon. Je krijgt een e-mail van de overheid met een uitnodiging om mee te doen aan een pilot. In deze pilot mag je vier uur in de week extra werken zonder dat dit ten koste gaat van de financiële steun die je ontvangt. Je ziet de kans. Je werkgever had laatst al gevraagd of je meer uur kon werken. Nu je zeker weet dat je er financieel op vooruitgaat door meer te werken zie je voor je hoe je met dat extra inkomen je kinderen weer mee kunt laten doen aan een sport.

In dit verhaal is de vorm van inkomensondersteuning gebaseerd op de waarde **zekerheid** en **prestatie**. Welke waarden zijn voor jou belangrijk als jij in deze situatie zou zitten? Waar zou jij behoefte aan hebben?

Je mag nu de koptelefoon afzetten.

Verhaal 2

Alleenstaande wordt ontslagen

Stel je voor. Je werkt 40 uur in de week voor een minimumloon, je komt rond maar er is niet echt ruimte om te sparen. Op werk heb je het naar je zin, maar met het bedrijf staat er financieel slecht voor. Ze moeten reorganiseren. Je manager heeft je net verteld dat ze jouw contract niet kunnen verlengen. Nu zit je met je handen in het haar, je denkt hoe ga ik nu rondkomen. Je probeert jezelf sterk te houden. En denkt, iedereen overkomt zo iets wel eens. Ik kan gewoon gaan solliciteren op een andere baan en voor nu kan ik vast een uitkering krijgen.

Een paar maanden later kom je thuis van sollicitatiegesprek, je hebt een aanbod gekregen. Je wil de baan wel accepteren maar je twijfelt of de baan wel echt bij je past. Je belt je contactpersoon bij de overheid en legt je situatie uit. Je krijgt te horen dat er naast de proeftijd op je werk, ook een proeftijd op je uitkering zit. Dit betekent dat als het werk je niet bevalt je altijd terug kunt vallen op de uitkering. Je voelt je gerustgesteld en je weet waar je aan toe bent.

In dit verhaal is de vorm van inkomensondersteuning gebaseerd op de waarde **zekerheid, vrijheid en solidariteit**. Welke waarden zijn voor jou belangrijk als jij in deze situatie zou zitten? Waar zou jij behoefte aan hebben in deze situatie?

Je mag de koptelefoon nu afzetten.

Verhaal 3

Oudere met pensioen wil gaan samenwonen

Stel je voor, je bent sinds een jaar of twee met pensioen. Je geniet van je vrije tijd en bent actief als vrijwilliger. Financieel heb je alles onder controle. Met je AOW, kun zowel in je dagelijkse behoefte voorzien als af en toe leuke dingen doen. Ook in de liefde gaat het goed, tijdens je vrijwilligerswerk heb je iemand ontmoet waarmee het echt goed klikt. Zo goed zelfs dat jullie hebben besloten om samen te gaan wonen.

Een maand nadat jullie zijn gaan samenwonen ontvang je een bericht van de overheid. Je logt in bij MijnOverheid en opent het bericht. Al lezende voel je een knoop in je maag ontstaan. Je AOW-uitkering is verlaagd omdat je nu samenwoont. Met een mix van gevoelens deel je het nieuws met je partner. Je had gehoopt dat samenwonen ruimte zou bieden om samen meer leuke dingen te kunnen ondernemen, maar nu worden jullie geconfronteerd met een financiële tegenvaller.

Met een zucht sluit je de computer af en leg je je hand op die van je partner. Samen zullen jullie deze uitdagingen het hoofd moeten bieden. Je denkt, met een beetje minder inkomen komen we er ook wel uit.

In dit verhaal is de vorm van inkomensondersteuning gebaseerd op de waarde **solidariteit en sociale status**. Welke waarden zijn voor jou belangrijk als jij in deze situatie zou zitten? Waar heb jij behoefte aan?

Je mag nu de koptelefoon afzetten.

Verhaal 4

Zzp'er met arbeidsbeperking kan niet meer werken als voorheen

Stel je voor, een paar jaar geleden ben je begonnen met je eigen bedrijf. Je houdt van het werk dat je doet en het contact met klanten geeft je energie. Echter, recente gezondheidsproblemen hebben onverwacht je vermogen om te werken drastisch verminderd. Je lichaam houdt de lange werkdagen niet meer vol, en je maakt je zorgen over hoe je de eindjes nu aan elkaar moet knopen nu je je bedrijf niet meer kunt voortzetten.

Terwijl je achter je computer zit, zie je op LinkedIn een Webinar van de overheid voorbijkomen over financiële steun voor zelfstandigen. Met een mengeling van hoop en nieuwsgierigheid meld je je aan en luister je aandachtig naar de presentatie. Tijdens de Webinar leer je dat er verschillende financiële regelingen beschikbaar zijn, specifiek gericht op zelfstandigen die arbeidsongeschikt zijn geraakt. Dit zet je aan het denken. Je realiseert je dat deze financiële regelingen ruimte bieden voor gezondheidsherstel zonder in al te grote financiële problemen te komen. Met hernieuwde hoop en vastberadenheid ga je aan de slag om deze nieuwe mogelijkheden te verkennen, vol vertrouwen dat er licht is aan het einde van de tunnel.

In dit verhaal is de vorm van inkomensondersteuning gebaseerd op de waarde **universalisme, solidariteit en zelfsturing**. Welke waarden zijn voor jou belangrijk als jij in deze situatie zou zitten? Waar jij behoefte aan hebben?

Je mag de koptelefoon nu afzetten.

Verhaal 5

Student met achterstandsituatie

Stel je voor je bent als student druk bezig met je opleiding. Je hebt als kind veel meegemaakt en bij verschillende pleeggezinnen gewoond. Sinds je 18e sta je er eigenlijk alleen voor, je hebt geen financiële buffer en weinig sociaal netwerk om op terug te vallen. Om je opleiding te volgen moet je nu veel geld lenen, maar je probeert dat te beperken door naast je studie ook te werken.

Als scrollend op je telefoon zie je een nieuwsitem, er is blijkbaar een nieuw inkomensondersteuningstelsel. Je hebt je nooit eerder echt verdiept in belastingen of toeslagen en je weet eigenlijk ook niet goed of je ergens recht op hebt. Je bent nieuwsgierig en klikt op het item om meer te lezen.

Terwijl je de details doorneemt voel een mengeling aan emoties. Het systeem introduceert een uniforme toelage, een vast bedrag per huishouden. Het systeem houdt geen rekening met persoonlijke omstandigheden, of je wel of geen financiële buffer hebt. In theorie klinkt dit misschien goed, maar je vraagt je af of het in praktijk wel rechtvaardig is. Als student met een achterstand is er voor jou geen garantie dat dit vaste bedrag voldoende is om in je behoeften te voorzien. Je vraagt je af hoe je ooit uit deze achterstandssituatie gaat komen.

In dit verhaal is de vorm van inkomensondersteuning gebaseerd op de waarde **gelijkheid** (wat anders is dan gelijkwaardigheid.) Welke waarden zijn voor jou belangrijk als jij in deze situatie zou zitten? Waar heb jij behoefte aan?

Je mag nu de koptelefoon afzetten.

Inkomensondersteuning 1/2

De verschillende vormen op een rij

1. Bijstandsuitkering (Participatiewet): Dit is een uitkering voor mensen die tijdelijk of langdurig niet in staat zijn om in hun eigen levensonderhoud te voorzien. Het is bedoeld als een laatste vangnet en wordt verstrekt door de gemeente. De hoogte van de bijstandsuitkering is afhankelijk van verschillende factoren, zoals leefsituatie (alleenstaand, alleenstaande ouder, gezin), leeftijd en eventuele inkomsten of vermogen.

a. **Bijzondere bijstand:** Dit is een vorm van inkomensondersteuning voor bijzondere, noodzakelijke kosten die mensen met een laag inkomen niet zelf kunnen betalen, zoals medische kosten, kosten voor duurzame gebruiksgoederen, of kosten voor deelname aan maatschappelijke activiteiten.

b. **BBZ:** Bijstand voor zelfstandigen

2. Werkloosheidsuitkering (WW): Dit is een uitkering die wordt verstrekt aan mensen die werkloos zijn geworden en voldoen aan bepaalde voorwaarden met betrekking tot arbeidsverleden en beschikbaarheid voor werk.

3. Arbeidsongeschiktheidsuitkering (WIA): Dit is een uitkering voor mensen die door ziekte of een handicap niet (volledig) kunnen werken.

a. Andere arbeidsongeschiktheidsvormen: WGA of IVA

b. **Ziektewet:** voor mensen die door ziekte niet kunnen werken en geen aanspraak kunnen maken op doorbetaling van het loon door de werkgever.

4. Toeslagen: Dit omvat verschillende vormen van financiële steun die door de Belastingdienst worden verstrekt voor tegemoetkoming in specifieke kosten, waaronder:

a. **Zorgtoeslag:** Om mensen met een laag inkomen tegemoet te komen in de kosten van hun zorgverzekering.

b. **Huurtoeslag:** Om huurders met een laag inkomen te helpen met het betalen van hun huur.

c. **Kindgebonden budget:** Een bijdrage voor ouders om bij te dragen aan de kosten van kinderen tot 18 jaar.

5. Kinderbijslag: Inkomensafhankelijke bijdrage aan de kosten van kinderen. De hoogte hangt af van het aantal kinderen en de leeftijd van de kinderen.

6. Wajong-uitkering: Dit is een uitkering voor mensen die op jonge leeftijd (voor hun 18e) een ziekte of handicap hebben gekregen en daardoor nooit hebben kunnen werken of maar beperkt kunnen werken. De Wajong voorziet in een uitkering en eventueel ondersteuning bij werk of studie.

Inkomensondersteuning 2/2

De verschillende vormen op een rij

7. AOW (Algemene Ouderdomswet): Dit is een basispensioen voor mensen die de AOW-leeftijd hebben bereikt en in Nederland hebben gewoond en gewerkt. Het is bedoeld als een basisinkomen voor ouderen.

8. Studiefinanciering: Financiële ondersteuning voor studenten in het middelbaar- en hoger onderwijs, bestaande uit verschillende componenten zoals een basisbeurs, aanvullende beurs, lening en studentenreisproduct. Studenten met laag inkomen kunnen in aanmerking komen voor een aanvullende beurs.

9. Tegemoetkomingen voor specifieke doelgroepen: Er zijn verschillende tegemoetkomingen en regelingen voor specifieke groepen mensen, zoals gehandicapten, chronisch zieken, en alleenstaande ouders.

10. ANW (Algemene nabestaandewet): Als iemand overlijdt, kan de partner (of kinderen) aanspraak maken op een nabestaandenuitkering.

11. Kleinere regelingen voor ouderen: IOW (wet inkomensvoorziening oudere werklozen), IOAW (Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijke arbeidsongeschikte werkloze werknemers), IOAZ (Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikt gewezen zelfstandigen), AIO (aanvullende inkomensvoorziening ouderen)

12. Kwijtschelding van gemeentelijke belastingen: Mensen met een laag inkomen kunnen in aanmerking komen voor kwijtschelding van lokale belastingen, zoals gemeentelijke heffingen.

13. Regelingen voor dak- en thuislozen: Voor mensen zonder vaste woon- of verblijfplaats zijn er specifieke voorzieningen, zoals maatschappelijke opvang en beschermd wonen.

14. Belastingvoordelen: zoals o.a. hypotheekrenteaftrek, belastingvrije voet, kleine ondernemer geen belasting over omzet, aftrekposten voor studiekosten, reiskosten, zorgkosten, giften en aanvullend pensioen. Deze lijst is niet uitputtend.

Andere vormen van hulp/inkomens ondersteuning die niet onder VIM vallen?

1. Schuldhulpverlening: Voor mensen die in de problemen zijn gekomen door schulden, kan er professionele hulp worden geboden om de financiële situatie weer op orde te krijgen. Dit kan bijvoorbeeld via schuldsaneringstrajecten of budgetcoaching.

2. Andere vormen van ondersteuning: Dit kan bijvoorbeeld hulp zijn in natura, zoals voedselbanken voor mensen die moeite hebben om voldoende voedsel te kopen, of gemeentelijke regelingen voor minimavoorzieningen zoals kleding of sportactiviteiten voor kinderen.

The background is white and decorated with various colorful geometric shapes, including semi-circles, triangles, and squares, in shades of orange, blue, pink, red, and yellow. These shapes are scattered across the page, some appearing as if they are floating or falling.

Bedankt

more@muzus.nl

015 - 213 71 49

MUZUS